

جامعه‌شناسی توسعه

(رشته علوم اجتماعی)

www.ketab.ir

دکتر عبدالعلی لهسایی زاده

سرشناسه	: لهسایی زاده، عبدالعلی، ۱۳۲۰ -
عنوان و نام پدید آور	: جامعه شناسی توسعه (رشته علوم اجتماعی) / عبدالعلی لهسایی زاده.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ده، ۱۵۴ ص.
فروست	: دانشگاه پیام نور: ۱۸۲۸. گروه علوم اجتماعی: ۱/۶۱
شابک	: 978 - 964 - 387 - 880 - 1
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا.
یادداشت	: واژه نامه.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: رشد اقتصادی - جنبه های جامعه شناختی - آموزش برنامه ای.
موضوع	: رشد اجتماعی - کشورهای در حال رشد - آموزش برنامه ای.
موضوع	: کشورهای در حال رشد - اوضاع داخلی - آموزش برنامه ای.
شناسه افزوده	: دانشگاه پیام نور.
رده بندی کنگره	: HD۷۵/۹۱۲۰۲۱۳۹۱
رده بندی دیویی	: ۳۰۶/۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۸۱۸۶۷

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

جامعه شناسی توسعه

مؤلف: دکتر عبدالعلی لهسایی زاده

ویراستار: نیره توکلی

تهیه و تولید: مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۴۰۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول اردیبهشت ۱۳۸۱، چاپ اول (تجدید حروفچینی) آبان ۱۳۹۱

شابک: ۱ - ۸۸۰ - ۳۸۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 387 - 880 - 1

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق نشر اعم از چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و اینترنتی برای دانشگاه پیام نور محفوظ است)

قیمت: ۲۰۰۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتاب‌های دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی، به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک‌درسی چاپ می‌شوند.

کتاب درسی ثمرهٔ کوشش‌های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصل‌های مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی در گروه‌های علمی و آموزشی، به چاپ می‌رسد. پس از چاپ ویرایش اول اثر، با نظرخواهی‌ها و داوری علمی مجدد و با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زبانی و ضروری جدید چاپ می‌شود.

متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانشجویان با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می‌دهند.

کتاب‌های فرادرسی (ف) و کمک‌درسی (ک) به منظور غنی‌تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می‌شوند و با در وبگاه دانشگاه قرار می‌گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

۱۰۸	رویکرد توسعه‌ی همه‌جانبه
۱۰۹	الگوی توسعه‌ی پایدار
۱۱۰	الگوی توسعه‌ی یکپارچه
۱۱۲	الگوی توسعه‌ی انسانی
۱۱۴	نتیجه‌گیری
۱۱۵	خودآزمایی ۵
۱۱۷	فصل ۶: فرایند توسعه در ایران
۱۱۷	هدف کلی
۱۱۷	هدف‌های رفتاری
۱۱۸	پیشگفتار
۱۱۹	توسعه در ایران قبل از خود غرب
۱۲۱	نوسازی در ایران و وابسته شدن جامعه
۱۲۵	برنامه‌های عمرانی پنج‌گانه در دوران پهلوی
۱۳۳	انقلاب اسلامی و تلاش برای الگوهای توسعه‌ی مناسب
۱۳۶	برنامه‌های توسعه‌ی پنج‌ساله‌ی پس از انقلاب
۱۴۲	نتیجه‌گیری
۱۴۳	خودآزمایی ۶
۱۴۵	سخن پایانی
۱۴۸	پاسخ خودآزمایی‌ها
۱۴۹	کتابنامه
۱۵۴	واژه‌نامه

سر آغاز

جامعه‌شناسی توسعه یکی از شاخه‌های تخصصی جامعه‌شناسی است که از اهمیت زیادی برخوردار است. زیرا مستقیماً به موضوع حساس توسعه‌ی کشورها مربوط می‌شود. در این زمینه‌ی خاص، جامعه‌شناسان توسعه از کشورهای مختلف تحقیقات زیادی انجام داده‌اند و کتب و مقالات بسیاری انتشار یافته است. در ایران، با آنکه نسبت به دیگر شاخه‌های تخصصی جامعه‌شناسی کتب و مقالات متعددی در این زمینه تألیف و ترجمه شده، اما تاکنون کتاب جامع و مانعی که راهنمای دانشجویان علوم اجتماعی و کارشناسان مسائل توسعه باشد، تألیف نشده است. از این رو، درس مذکور در دانشگاه‌ها و برخی از مؤسسات بدون کتابی خاص تدریس می‌شود.

کتاب حاضر به سفارش دانشکده پیام‌نور و با این هدف تألیف شده که نیاز دانشجویان علوم اجتماعی در دانشگاه‌های مختلف کشور و به‌ویژه دانشگاه پیام‌نور را برطرف کند. در عین حال، کوشیده‌ایم آن را همچون راهنمایی برای کارشناسان، پژوهشگران و به‌طور کلی دست‌اندرکاران توسعه عرضه کنیم. کتاب از ۶ فصل تشکیل شده است:

فصل اول «تعریف توسعه و مفاهیم مربوط به آن» است. در این فصل ابتدا انواع تعاریفی که اندیشمندان علوم اجتماعی داده‌اند عرضه شده. زیرا در هر رشته‌ی علمی، پژوهشگر باید نخست بر تعاریف اشراف داشته باشد. و آنکه چون توسعه با بسیاری مفاهیم دیگر ارتباط دارد که در جا افتادن مفهوم توسعه سهیم بوده‌اند، تا حد امکان مفاهیم مرتبط با توسعه تشریح گردیده است تا در بررسی نظریه‌های مربوط به توسعه معلوم شود که ارتباط این مفاهیم با توسعه چیست.

فصل دوم، در مورد «پیشگامان توسعه» است. آگاهی از آراء و عقاید این پیشگامان به درک بهتر مکاتب و نظریه‌های معاصر کمک می‌کند. در واقع از آنجا که علم خاصیت انباشتی دارد، آشنایی خواننده با گذشته‌ی هر رشته، و در اینجا گذشته‌ی جامعه‌شناسی توسعه، به وی کمک می‌کند که دریابد که بر پایه‌ی کدام میراث علمی نهاده شده است.

فصل سوم درباره‌ی «مکاتب و دیدگاه‌های نظری جامعه‌شناسی توسعه» است. در این فصل سعی شده اصول دیدگاه‌های رایج و مدل‌ها و نظریه‌های هر یک از دیدگاه‌ها به‌طور

مجزا بیان و، سپس، با نقد و بررسی، نکات قوت و ضعف هر دیدگاه مشخص گردد. دیدگاه‌های نظری معاصر شناختی جامع از فرایند توسعه را در قرن بیستم برای خوانندگان کتاب مشخص می‌کند و تنوع دیدگاه‌ها را در جامعه‌شناسی توسعه نشان می‌دهد.

فصل چهارم، «موانع توسعه در کشورهای در حال توسعه» را تشریح کرده است. در این فصل کوشش شده، با اشاره به نمونه‌های عملی، نشان داده شود که کدام عامل داخلی باعث عقب‌ماندگی این کشورها شده است. اما ضمناً تأکید بر این بوده که تنها عوامل داخلی نیستند که توسعه‌ی کشوری را به عقب می‌اندازد، بلکه عوامل خارجی در گذشته به صورت موانع سنگین بر سر راه توسعه‌ی کشورها عمل کرده‌اند و امروزه هم به شکل‌های جدید و حتی به میزان بیشتر مانع توسعه‌اند.

در فصل پنجم از «نمونه‌های اعلیٰ قدیمی و نو توسعه» سخن به میان آمده است. در قرن گذشته، جامعه‌شناسان توسعه و مصلحان بینش‌هایی را رواج دادند که براساس آنها، تعدادی از کشورهای توسعه‌یافته برای رسیدن به توسعه‌یافتگی تلاش کردند. در جریان به‌کارگیری نسخه‌های توسعه، راهکارهای قدیمی به‌کنار گذاشته شدند و راهکارهای جدید عرضه شدند که در این فصل کوشش شده از کلیه‌ی آنها سخن به میان آید.

فصل ششم «فرایند توسعه در ایران» را ترسیم کرده است. از آنجا که کتاب برای دانشجویان و کارشناسان ایرانی نوشته شده و از طرف دیگر ایران کشوری است که در چند دهه‌ی گذشته مباحث مربوط به توسعه را دنبال کرده و حال و آینده‌ی آن را در گرو الگوی توسعه‌است، فصل ششم را به این مهم اختصاص داده‌ایم، در این فصل تلاش شده جریان توسعه‌ی معاصر ایران در روند تاریخی ترسیم شود. پس از زمینه‌یابی فرایند وابسته شدن ایران و برنامه‌های عمرانی پنج‌گانه‌ی قبل از انقلاب تشریح شده است. در نهایت، توسعه‌ی ایران پس از انقلاب از طریق تحلیل برنامه‌های توسعه‌ی پنج‌ساله بررسی شده است. امید است کتاب حاضر بتواند گوشه‌ای از مسائل مربوط به توسعه را برای دانشجویان و کارشناسان روشن کند از آنجا که توسعه امری بسیار وسیع است، بدون شک ممکن است موضوع‌هایی در این کتاب از قلم افتاده باشد و با توجه به محدودیتی که برای این‌گونه کتاب‌ها در نظر گرفته شده، نباید هم انتظار داشت که همه نکات مربوط به این رشته‌ی تخصصی یک‌جا مطرح شده باشد.